

Mindezt azonban mint napról napra megújuló ajándékot kapjuk, mint a zsidók a mannát a pusztában. Mint drága kincset, cserépedényben hordozzuk, amely minden pillanatban darabokra törhet.

Végérvényes, teljes gyógyulásunk akkor következik majd el, mikor „a mindenkínél emberibb ember”, a dicsőséges Emberfia megjelenik, hogy feltámadt emberségének hasonlóságára újjáteremtsen. Akkor leszünk igazán emberré: emberségünk minden rétegében, testestől, lelkestől szeretjük majd Krisztust önmagában és Testének minden tagjában.

Szóllósy Julianna

NEVELŐDÉS ÉS RÁNEVELÉS A CSEND AJÁNDÉKAIRA

Meditáció, elmélkedés, szemlélődés közkeletű szavak ma. Divat lett meditálni, japán lótuszülésben, mozdulatlanul próbálgatni az elmélkedést. Vannak, akik csak idegcsillapítónak használják ezt, hogy aztán megnyugodva újra beleversék magukat a munkába. Igényesebb emberek tudatuk elmélyülését, árnyaltabbá válását várják tőle. A vallásos ember ezt is egy lehetőségnek tekinti, hogy a hit kincseihez hozzáférhessen.

De van-e értelme gyerekekkel elmélkedni? Hogy az elején kezdjük: hogyan lehet itt megteremteni az elmélkedés, szemlélődés szükséges előfeltételét, a csendet? Hogyan reagál erre a gyerekek? Nem túlzott követelés, oktalan igénybevétel-e ez? Milyen érzés lenne nekem magamnak, ha egy, két, öt, tíz, húsz percig kitenném magam a csend „szavának”?

Sokan el sem tudják képzelni, mi ez, mert sohasem élték át. Hát inkább gyakorlati tevékenységek felé fordulunk, birkózunk tőlünk telhetőleg az éppen soron levő feladatokkal; és a gyerekek is nagynehezen megbirkóznak a saját feladataikkal, munkájukkal, a napi reggeli versenyfutással, a szülőktől, tanítóktól és pajtásoktól lenyelt bosszúsággal.

De az elképzelhetetlen, amit még sosem éltünk át, nem rejti-e magában azt az esélyt, hogy valami elképzelhetetlent, újat, soha meg nem tapasztaltat szólít életre bennünk? És talán közelebb visz valamihez, ami elfoglalt életünk-ből mégis csak hiányzik: saját magunkhoz, ahhoz, amik valójában vagyunk, lehetnénk, lenni szeretnénk.

A meditáció célja és helye a nevelésben

Az ember ősidóktól fogva keresi önmagát, énje megvalósítására tör. Ma ez a keresés roppant erővel tört fel újra. Különméle meditációs technikákkal kísérletezünk, keletiekkel és nyugatiakkal, keresztényekkel és nemkeresztényekkel. Hiszen érezzük, micsoda erőpróba elé állít bennünket mindennapi kötelessé-

günk, hogyan csökkennek belső erőink, milyen nehéz lépést tartani a teljesítmények terén, mennyire megkívánja teljes figyelmünket és tudásunkat, hogy mindig a legjobbat adjuk. Mind világosabbá válik, hogy nem tudunk igazán élni, nem azok vagyunk, aki lehetnénk, aki igazából vagyunk, és ránk telepszik a gond, hogy nem találtuk meg az élet valódi értelmét. Új formákat keresünk az ételalakításban, az emberekkel való érintkezésben, a másikkal való együttélésben, a családban. De mindezen túl nagy-nagy vágyakozás ébred ezekben mindenek alapja és eredete után – a lét értelme és háttere után – irány és cél után, ha majd életünk homokórája leperreg és hirtelen megáll. Meditálni mindenekelőtt annyit jelent, hogy megnyugszunk, találkozunk önmagunkkal és elfogadjuk magunkat; gondolatainkat, vágyainkat, terveinket új fényben látjuk és végül függetlenedünk tőlük, hogy be tudjunk hatolni a lényegbe. Elejtjük a külső ballasztot, hogy napfényre kerülhessen, fejlődési teret kapjon a belső ember, és lassan újjá formáljon bennünket. A meditáció célja és útja állandó alakulási, érési folyamat, amely részint tudat alatt, részint tudatosan egy életen át tart. Amikor az ember befelé fordul, rendbejön, megtapasztalja, milyen szoros viszonyban áll létökáival, és mindig áttetszőbbé válik a benne lakó isteni számára. Folyton alakul, mindennap meghal és újra születik, míg mindig világosabban és tisztábban ki nem bontakozik önmaga, az új, az emberebb, a teljes ember.

Ez a feladat a szülők és nevelők előtt is ott áll. De a nevelésben is szerepet játszik. Sajátos feladatunk az, hogy segítsünk a gyermeknek önmaga megvalósításában, a benne rejlő terv kibontakoztatásában. Most a gyermekévben különösen is időserű gondolkodni erről. Nemcsak arra törekszünk, hogy kitűnő tanulókat, szakképzett munkaerőket neveljünk, hanem boldog, értelmes életet élő embereket is. A meditáció lényeges segítséget nyújthat ebben.

A gyermek meditációja

Az elmélkedés nem idegen a gyermeknek. Magatartásában sokszor előtűnik a meditatív jelleg. Figyeljük csak meg játék közben: milyen elmerülten tevékenykedik, megfeledkezik a környezetről, és teljesen beleéli magát abba, amit csinál. Egy helyzet, egy tárgy, egy élőlény minden képességet leköti, egészen ráfeledkezik. És ez izgatón érdekes és vonzó neki; fenntartás nélkül, fáradhatatlanul beveti minden szellemi és fizikai erejét, hogy fölfedezze és meghódítsa a környező világot. Milyen komolyan és kitartóan próbál a dolgok mélyére hatolni! Mindegyik érzékével törekszik megragadni az eléje táruló újat. Látni, tapintani, ízlelni, szagolni, hallani akar, mindaddig, míg már minden ismerős neki.

Ezért szereti a gyermek az ismétlést is. Nem egyszer, de harmincszor ismétli meg ugyanazt a mozdulatot. Újra meg újra hallani akarja ugyanazt a mesét, nem mintha nem értette volna meg, hanem mert mindig újból élvezni akarja a történet feszültségét, átélni a hős viszontagságait és szabadulását, hogy lelki-leg növekedjék általa.

Megfigyeléséhez sok időre és nyugalomra van szüksége. Mennyi ideig képes eláldogálni egy állat előtt és némán, de koncentráltan elnézni, míg végre nemcsak a külsejét, hanem egész lényét szinte magába szívta! A sokszor döbbenetes találó gyerekrajzok világosan mutatják, milyen intenzív a gyermek megfigyelőképessége.

A gyermeknek igénye az is, hogy visszavonulhasson élményei feldolgozására, vagy azért, hogy saját bensejében végbemenő folyamatokkal foglalkozzék. Ezért egyáltalán nem csodálatos, ha pozitív visszhangot ad, amikor felajánljuk neki a csendet. Szereti a csendességet, a belőle áradó meghitt nyugalmat. Csak az szükséges, hogy a kellő pillanatban és a kellő módon nyújtsuk neki.

Sok minden elsatnyul a gyermekben, ha nem kap elég figyelmes szeretetet szüleitől, nevelőtől; ha nincs aki meghallgassa, ha hiányzik a szülői házból, a gyermekothonban egy nyugodt sarok, ahol elmélkedhet. Egyre több a „nehéz” gyerek korunkban. De számuk ismét csökkenni fog, ha szüleikben nyugodt hallgatókat, szerető biztonságot nyújtó partnereket, megbocsátó, elismerő jóbarátokat találunk. A nevelés feladata, hogy ne csak tiszteletben tartsa, hanem minden módon előmozdítsa és támogassa a gyermek elmélkedő képességét és egészséges erőt. Lényeges szolgálat ez, amellyel kötelességünk hozzájárulni emberré éréséhez.

Csendgyakorlatok

Ha azt indítványozzuk a gyerekeknek, hogy legyünk csendben, meglepetéssel fogjuk tapasztalni, milyen szívesen és magától értetődően fogadják el az indítványt. De azt is mindig újra meg kell állapítanunk, hogy sokan minden jóakarattal ellenére egyáltalán nem képesek csendben maradni. Kezüket-lábukat folyvást jár, fejecskéjükben össze-vissza kavarnak a gondolatok, a tévében láttak adások, és szünet nélkül, összefüggéstelenül fecsegnek minderről. A szülőnek, a nevelőnek valami ötletre van szüksége, amivel a kíváncsiságukat úgy felkorbácsolja, hogy most már maguktól törekedjenek elcsendesedni. Ezért a csendnek sohasem szabad unalmassá válnia, hanem új tapasztalatok lehetővé tételét kell szolgálnia. Például: milyen neszeket hallok a kertből vagy a szobában, ha egész csöndben ülök? Milyen élmény csukott szemmel hallgatni a zenét vagy a mesét? Mit érzek saját magamból, ha csöndben vagyok?

A csendet nem szabad kívülről rákényszeríteni a gyermekre, hanem szükségletét kell kielégíteni. Ne akkor ripakodjunk rá, hogy legyen csöndben, ha fáj a fejünk, hanem akkor indítványozzuk, ha az a benyomásunk, hogy most jót tesz neki. Itt tehát nagy beleérző képességre van szükség.

A csend ne legyen az élet megállása, megrekedése, hanem a belső erők és benyomások intenzív gyűjtése, összpontosítása. A szülő vagy nevelő indítást adhat erre a gyermeknek, ha ő maga már összeszedettséget, nyugalmat sugároz. A tapasztalat szerint ez közvetlenül áttevődik a gyerekekre.

A csend csak ritkán áll be hirtelen, mintegy magától: általában lassan jön létre, és intenzitása fokozatosan növekszik, ha gyengéd óvatossággal gyakoroljuk, és ha a gyermek feszültségtől mentes környezetet talál, amelyben őt szeretettel elfogadják, igenlik, és így jól érezheti magát.

Felnőtteknek is, gyerekeknek is sok türelemre van szükségük önmaguk és egymás iránt ebben a gyakorlatban. De fáradtságuk gazdag jutalmat kap: a csend új élet- és élményformákat tár fel. A jól adagolt csend gyógyít, rendez, kikapcsolja a zavarokat. Ismét felvevőképessé és felvenni készé tesz. Benne fejlődik saját személyiségünk és közösségi készségünk egyaránt. Saját tapasztalatomból tudom, mekkorát nőtt ezekben a gyakorlatokban a gyerekek öntudata, helyes önértékelése, és hogyan váltak mindig inkább képessé összpontosított tevékenységre. Ugyanakkor azonban figyelmesebbek, megértőbbek és türelmesebbek lettek mások iránt is, úgyhogy igazi, mély kapcsolatok jöttek létre. Sem hosszas tanítgatás, sem dicséret vagy szidás nem tudott volna elérni ilyesmit, de magától megszületett ebben a nyugodt, oldott légkörben. „A csend után az ember más, mint előtte” (Dirckheim). Ez beigazolódik mindenkin, aki türelmesen gyakorolja.

A gyakorlat formája és tartama

A nap folyamán mindig adódnak nyugodt pillanatok. Maria Montessori* sok jó indítványt ad ehhez. Az a csend, amelyről itt szó van, a meditációs gyakorlatok tere, különleges szakasza a gyermekornak, és állandóan fejleszteni, építeni kellene. Ajánlatos hetenként egy-kétszer külön alkalmat nyújtani rá. Kedvően kínálkozik ez erős mozgás vagy játék után, nyugodt foglalkozás vagy tanulás előtt.

Összegyűlünk egy nyugodt teremben, és a székekkel kört alkotunk. Egyenesen ülünk, nem támaszkodva. Lábunk nyugodtan és szilárdan nyugszik a földön, kicsit szétterpesztve. Puhán összekulcsolt kezünk tenyérrel fölfelé ölünkben pihen. Szemünket könnyedén behunyjuk. Ez a k i f o r m á l t ülés megnyugtatóan hat, és nagyobb összpontosulásra segít, mint az ernyedtt, hanyag tartás. Az összeszedett figyelemnek ebben a magatartásában próbáljuk a gyerekek megfigyeléseit fölkelteni és kifinomítani: a hallást, a látást, a megérezést. Tervszerűen kerül sorra minden érzék, hogy a gyermek világos és alakító benyomásokat kapjon saját magáról, környezetéről, a természetről. Nem szóval közvetítjük ezeket, hanem közvetlenül, saját átélésükből kapják, felerősödve a csend közegében.

Először csak fél percig vagyunk csendben. A gyerekek hangulata és szükséglete szerint néhány hét múlva 2–5, még később kb. 4–8 percig is csendben maradhatunk. Az időtartamot ők maguk határozzák meg, amennyiben a szülő

* Olasz pedagógus (1870—1952), rendszerét a gyermekek öntevékenységére és önnnevelésére építette.

(nevelő) a nyugtalanság jeleinek jelentkezésekor véget vet a csöndnek. Idők múltán olyan érzékennyé válik, hogy nincs is szükség külső nyugtalanságra, mert egyre inkább megérti és értelmezni tudja a gyerekek egész magatartását.

A csend végeztével engedjük szóhoz jutni a gyerekeket. Fontos, hogy elmondják, mit tapasztaltak, kölcsönösek meghallgassák és benyomásaikra figyelmeztessék egymást. A felnőtt lehetőleg keveset beszél, hogy ne a saját benyomásait szuggerálja a gyerekekbe, hanem ők a maguk módján, a saját ritmusukban gyűjtsék és közöljék a tapasztalatokat. A felnőtt legfőbb indítást ad erre. Hogy mikor hagyjuk abba (azaz mikor zárult le pillanatnyilag a tapasztalat), azt is a gyerekek határozzák meg. Nyilvánvaló, hogy ez a munka nagy adag önuralmat kíván meg. A feladat mindig új és érdekfeszítő, mert nem lehet előre megmondani, milyen hatást váltanak ki a dolgok a gyermekből, milyen indítást ad, miket kérdez, milyen tapasztalatokat gyűjt.

Néhány példa a csendgyakorlatokra

Hallásra nevelés

A gyerekek egyenes, összeszedett tartásukban ülnek, szemüket lehunyják, és így próbálnak észrevenni a környezetből származó zörejeket és hangokat. Egy perc elteltével elmondják, mit hallottak. Kezdetben csak feltűnő zajokat vesznek tudomásul (pl. teherautó, motorkerékpár, fűrészelés, kiabálás stb.). Olyan gyerek is akad, aki semmit sem hall, mert nem szoktak hozzá, hogy a zajártalmak áradatában „kikapcsoljanak”. A felnőtt feladata most az, hogy mindig árnyaltabb észrevételekre hívja fel a figyelmet. Különböző játékokkal és foglalkozási változatokkal idővel egészen árnyalt hallást lehet elérni: meghallják a szél sivítását, a lomb zúgását vagy susogását, a madarak csiripelését, a padló nyikorgását, a lélegzetvételt stb.

Példák:

- Hogyan hangzik az én léptem? hogyan másoké?
Egyik gyerek nagy zajjal körüljár a szobában, azután rendes léptekkel, végül olyan halkán, ahogy csak tud. A többiek csukott szemmel hallgatónak.
- Milyen a hangom? Milyen különféle hangokat tudok adni?
Egyik gyerek nevéen szólítja a másikat, először hangosan, azután rendes beszédhangon, egészen a halk suttogásig.
- Hallgassuk a lélegzetünket!
Különböző lélegzést játszunk: nyugodtan, izgatottan, hangosan; szuszogunk, lihegünk, zihálunk.
- Milyen hangokat tudunk előidézni a kezünkkel?
Tapsolunk, dobolunk, összedörzsöljük a kezünket, ujjunkkal pattintunk.
- Figyelünk a kinti zajokra.
- Leheveredünk a réten, és hallgatjuk a sokféle neszt: a rovarok és bogarak zűmmögését, a hajladozó fű susogását, egy lépés zörejét.
- Kipróbáljuk a különféle tárgyak hangját: milyen hangot ad a fa, az üveg, a fém, a kő, az üres vagy teli edények.
- Megismerkedünk különböző hangszerekkel.

A fontos nem a tapasztalatok mennyisége, hanem a helyes válogatás, a gyerekek élményi szintje és érdeklődése szerint. A fenti példák legtöbbször csend és zörejek ill. hangok, majd az ezt követő beszélgetés gyakori váltakozásából áll. Ez megfelel a gyermek befogadó képességének, és lehetővé teszi a teljes csend fokozatos fejlődését, anélkül, hogy túl sokat vagy esetleg túl keveset követelnénk meg tőle. A gyerekek lassan rájönnek az egésznek az „ízére“, és megtapasztalják, hogy a csend új fölfedezésekre teszi őket képessé, amit a láрма és a felszínesség elnyel. Továbbá nagy örömet szerez nekik, amint fülük egyre nagyobb távolságokra és egyre finomabb hangokra is érzékennyé válik.

Látásra nevelés

Miután a gyermek figyelmes odahallgatással nagyobb belső nyugalomra nevelődött, elkezdhetjük a „nyisd ki a szemed“ gyakorlatot.

Csendben eléjük teszünk természeti vagy művészeti vagy a közvetlen környezetünkben vett tárgyakat, anélkül, hogy kimerítő felvilágosítást adnánk róluk. A cél az, hogy egyszerű nézéssel és megfigyeléssel „beleéljék magukat“ a dolgokba és magukba szívják benyomásukat, ahelyett hogy pusztán külső szemlélők vagy használók lennének. A tárgyi világgal baráti, nem pedig ellenséges vagy kizsákmányoló kapcsolatba próbálunk kerülni. Meg akarjuk érezni a dolgok háttérét, lényegét, meghitt viszonyba lépni velük. Sajátos jellegük, szépségük megragad, és csodálkozni kezdünk. A csodálkozás, az ámulat az első lépcső a vallásos élmény felé. A gyermek képes ámulva elidőzni az új, az idegenszerű jelenség előtt, és megérezni azt, ami mögötte van.

Példák:

- Hosszasan szemlélünk egy virágot.
- Virághagymát, magot vetünk el egy üvegbe, és rendszeresen figyeljük, hogyan nő.
- Nyomon kísérjük, hogyan változnak a fák és bokrok az évszakok szerint.
- Megfigyelünk a szabadban tanyázó állatokat.
- Közvetlenül megismerkedünk a természeti elemekkel: tűzzel, vízzel, levegővel.
- Elnézünk egy képet.
- Szemügyre veszünk egy várat.

Amennyire csak lehetséges, engedjük először a gyermeket csendesen szemlélni, csak később járuljon ehhez a megfogalmazás, hogy a figyelmes szemléletben megnyílnak számára a dolgok.

Tapintásra, érzékelésre nevelés

Lényeges tapasztalatokat közvetíthet számunkra tapintóérzékünk is. Újféleképpen tárja fel előttünk egy tárgy minőségét, és ezzel kerekké teszi a szem közvetítette tapasztalatot. A tapintóérzékkel észlelhető finomságok éppen a gyermek előtt állnak nyitva, minthogy a tárgyak megfogása ösztönszerű, közvetlen igénye. Ezért szívesen érdeklődik ilyen gyakorlatok iránt.

De ezek a gyakorlatok napfényre hozzák a kapcsolatfelvétel terén adódó esetleges nehézségeket is. Ha valaki nem képes kapcsolatot fölvenni a külvilággal, amögött többnyire a környezethez való viszony hiánya, a dolgok iránti

idegenség rejlik, és ezt igen nehéz legyőzni. Ezért az idevágó gyakorlatok – amelyek a tapintáson és érzékelésen túl ránevelnek a világ „megragadására”, felfogására, a vele való kapcsolatra – egyenesen gyógyító hatásúak.

Példák:

- Csukott szemmel megtapogatunk egy virágot, egy fa kérgét, egy fűszálat, gyümölcsöket, és megpróbáljuk jellemezni benyomásunkat.
- Homokot, földet, agyagot tapintunk.
- Megsimogatjuk különféle állatok bőrét.
- Kőveket osztályozunk aszerint, hogy simák-e vagy érdesek.
- Ismerjük fel egymást csukott szemmel, tapintás után!
- Különböztessük meg a szobában a meleg és hideg különböző fokait: pl. milyen meleg a padló, a falak, az ablaktábla.
- Állapítsuk meg különféle anyagok nedvességét: ruhadarabok, papíros, fafélék.
- Érezzük meg a tenyerünkön, az arcunkon, ruházatunkon át a szelet vagy a lélegzetet.

A hallás, látás, tapintás újonnan szerzett tapasztalatait még elmélyíti, ha befejezésül újból rövid csendet tartunk. Ez lehetővé teszi, hogy a gyermek feldolgozza új élményét és elraktározza tudatában.

A meditatív gyakorlatok helye a vallásos nevelésben

Tapasztalatból tudom, hogy az érzékek ilyen intenzív iskolázása nemcsak a közérzet javulására és az egymással való kapcsolat előmozdítására jó. A csend, az összeszedett figyelem olyan területeket tár fel a gyermek előtt, amelyek nemcsak a világból valók. A csodálkozás képessége fölébreszti benne a vallásos dimenziót, amely kibontakozást sürget.

Aki gyerekekkel elmélkedik és mindig mélyebben behatol velük a csendbe, meglepve fogja látni, milyen eredeti módon, mekkora belső erővel tartanak a lényeg felé, lényük legmélye felé, és hogyan hozzák onnét felszínre az Egészen-Más, a Legnagyobb, a Kimondhatatlan egészen egyéni megtapasztalását.

A mi megfogalmazásaink – többnyire a katekizmus nagyon is megszokott szótárából – sokszor túlságosan egyértelműek, nem átéltek, ezért inkább zavarnak, mint ösztönöznek, segítenek. Mielőtt sokat beszélénk Istenről, a meditáció által lehetővé tudjuk tenni a gyermeknek, hogy megtapasztalja közelségét. Mielőtt válaszokat adnánk, kérdéseket kell ébresztenünk. Ne állapodjunk meg annál, hogy pusztán vallásos tudást közvetítünk. Ha akár igen szerény tudással is, de igen éber kereséssel a gyermekkel együtt útnak indulunk saját magunk felé, a bennünk rejtőző, bennünk ható isteni Lét felé, akkor az út bizonyára nem lesz hiábavaló.

A következőkben vázlatyszerűen összefoglaljuk, hogyan fest ez az út egy esztendő (iskolaév és egyben egyházi év) folyamán, az évszakokhoz igazodó természetes ritmusában.

I. VÁRAKOZVA, CSODÁLKOZVA, TUDÁSUNKAT BŐVÍTVE A VILÁGOSSÁG FELÉ

(Szeptembertől karácsonyig – az erőteljes tevékenység és élménygyűjtés ideje)

- A gyermeket elfogadni
- vele együtt csodálkozni
- közös élményekkel gazdagítani
- a világosság felé vezetni

II. EMBERRÉ LENNI – EMBERNEK LENNI

(Karácsonytól, az év első csúcspontjától hamvazószerdáig.

Az élmények, tapasztalatok belső feldolgozása; a „téli álom” ideje: a külső tevékenység alább hagy, de folyik a belső)

- A fény belénk sugárzása – bensőnkbe tekintés – megismerés
- „Csak a szívünkkel látunk jól” (Saint-Exupéry)
- Nem vagyok egyedül – szeretnek!
- Világosság – út – élet – kenyér – ajtó mint átélt valóságok.
(Konkrét megtapasztalásból a szimbolikus érték felé)
- Örömet szerezni – örömet megélni – örömet ajándékozni
Olyan kevés kell ahhoz, hogy örüljünk!

III. AZ ÁTVÁLTOZÁS ÚJ ÉLETET SZÜL

(Hamvazószerdától húsvétig. A természet tavasi életével kapcsolatban a feltámadás felé vivő kísérletek, élmények, hasonlatok)

- A földben elhaló búzaszem új életerőt rejt magában
(„Jézus, te feltámadtál, mint a növény kisarjad a magból”)
- a kipattanó bimbóból termés lesz
(„Jézus, te feltámadtál, mint a virág kibontakozik a bimbóból”)
- a zárt tojánhéjban új élet rejtőzik
(„Jézus, te feltámadtál, mint a kiscsibék kibújnak a tojásból”)
JÉZUS győz a halálon!

IV. AZ ÚJ ÉLET, A KERESZTÉNYSÉG MEGVÁLTOZTATJA A VILÁGOT

(A második csúcsponttól, húsvéttól őszig. A külső erők lankadnak, viszont a belsőleg kiérett tapasztalatok kiáradnak)

A víz (kereszttség) új életre képesít:

– lenni	– megbocsátani
– szeretni	– osztozni
– remélni	– részt venni
– örülni	– a világot megváltoztatni

A fenti kis vázlat talán megsejteti, hogyan vezet bennünket a tárgyak és a természet világa kézenfogva a Nagyobb felé, hogyan lesz belőlük önmagukon túlmutató szimbólum, hogy válik a tapasztalat élménnyé, az élmény pedig kö-zeggé – a kegyelemnek.